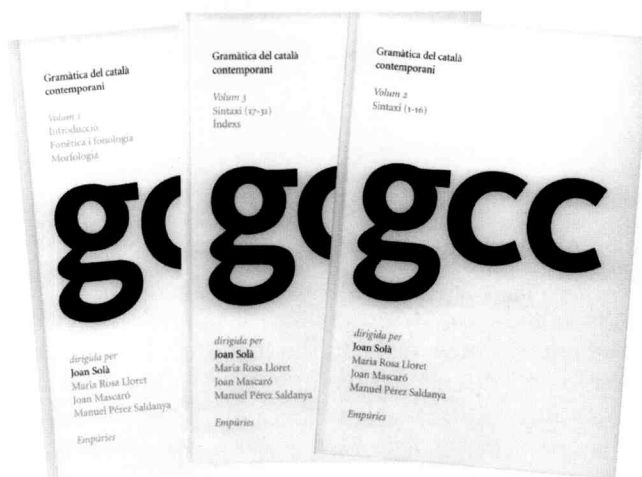

'Gramàtica del català contemporani'

Joan Solà, Maria Rosa Lloret,
Joan Mascaró,
Manuel Pérez Saldanya (dir.)
Barcelona: Empúries, 2002.

Autors

Xavier Fargas
Neus Nogué
xfargas@termcat.es
nnogue@uoc.edu

Ja fa prop de sis mesos que la *Gramàtica del català contemporani* (*Gcc*) és a les llibreries. Si hem de fer cas de les xifres de vendes (la primera edició es va exhaurir en menys d'un mes), aquest breu període de temps ha estat més que suficient perquè es confirmés que estem davant d'una obra molt ben rebuda pel públic interessat en aquesta mena de treballs, un públic que en els països de parla catalana sempre s'ha dit que és molt nombrós. Com que els lectors de *LENGUA I ÚS* formen part, ben segur, d'aquest col·lectiu, ens permetrem la llicència de considerar que els nostres lectors ja han vist l'obra de què parlem, n'han fullejat alguns capítols i han pogut fer-se càrrec de la magnitud, en tots els aspectes, de l'obra. Per tant, més que concebre'n la ressenya com una presentació general dels aspectes més destacats i repassar-ne el contingut de manera succinta, hem pensat que podria tenir més interès fer-ne una anàlisi des de la pràctica, que en mostri la utilitat real i que posi de relleu per què aquesta obra es pot considerar, sense cap mena d'exageració, una referència de consulta imprescindible per a qualsevol lingüista de l'àmbit català.

Feta aquesta precisió, doncs, començarem amb uns breus comentaris de caràcter general, i després ens aturarem en el tractament que es dona a alguns aspectes gramaticals concrets, amb la intenció de destacar els trets que ens han semblat més característics de l'aportació de la *Gcc*, tant a la descripció dels mecanismes lingüístics —i a vegades, fins i tot comunicatius— del català, com a

la consolidació de la varietat estàndard de la llengua.

Generalitats, aspectes formals i navegació

La *Gcc* té com a objectiu oferir una descripció del català actual que inclou tant la fonètica i la fonologia com la morfologia i la sintaxi. En general, la informació sobre la situació normativa dels diferents fenòmens gramaticals forma part de l'exposició general que se'n fa, de manera que, quan s'hi recorre per resoldre un dubte concret, poques vegades s'abandona la lectura sense haver localitzat el fenomen i sense haver-hi trobat, bé per la referència directa a la normativa, bé indirectament, mitjançant la caracterització del cas, una resposta satisfactòria, o bé, com a mínim, el camí més aplanat per arribar-hi.

Cada capítol és una mena d'estat de la qüestió del punt en què es troba la recerca teòrica sobre el tema corresponent, tant en general com pel que fa al cas concret del català, redactat en un estil expositiu que evita els tecnicismes i conceptes teòrics innecessaris que en podrien dificultar la comprensió. Fent un cop d'ull a la bibliografia es pot comprovar fàcilment el grau en què s'han incorporat els estudis previs sobre cada tema, i també la integració d'enfocaments diversos. En alguns casos, a més, es tracta de temes que són recollits pràcticament per primer cop en la tradició gramatical catalana: és el cas, per exemple, d'alguns aspectes del capítol 5 (dedicat a l'es-

tractura sil·làbica) i del capítol 9 (dedicat a l'entonació) del bloc de fonètica i fonologia; del capítol 9 (dedicat als sistemes de formació de mots no basats en l'afixació—hipocorístics, onomatopeies, sigles, etc.—) del bloc de morfologia; o del capítol 3 (dedicat a l'enunciació i a la modalitat oracional, amb un enfocament a cavall entre la sintaxi i la pragmàtica), del capítol 15 (dedicat als complements adjunts) i del capítol 17 (dedicat a la coordinació) del bloc de sintaxi.

Des d'un punt de vista formal (que en la pràctica és un dels aspectes que fan realment útil un llibre de consulta), la *Gcc* és un llibre ben concebut i ben editat. Els tres volums són prou manejables, i el disseny de la pàgina i la distribució de la informació són pràctics i elegants, sense floritures excessives que molt sovint distreuen més que ajuden. El tractament tipogràfic, per exemple, compleix a la perfecció aquella màxima segons la qual els recursos tipogràfics s'han d'utilitzar, però no s'han de notar. I es pot dir que no se n'ha estalviat cap, de recurs: hi ha quadres, mapes, gràfics útils i amb informació pertinent, representacions tonals i fonètiques, informació complementària composta amb un cos una mica més petit però dins del mateix text, etc. Les notes a peu de pàgina són, en general, concises i útils, i sovint inclouen comentaris i observacions que els professionals de la llengua agrairan notablement, perquè remeten a altres punts de la mateixa obra o insinuen nous elements dignes d'estudi.

Un altre aspecte que és d'agrair és la riquesa de referències internes (que són, a més, molt precises), aspecte que en la introducció s'indica que ha estat una prioritat dels directors de l'obra, i també la generosa informació sobre estudis complementaris (més rica en alguns capítols que en altres, tot s'ha de dir) a què es pot recórrer per ampliar o precisar cada tema.

També mereix un comentari l'esforç fet per facilitar al lector la ràpida localització dels aspectes gramaticals que li interessi consultar. És evident que una obra com aquesta habitualment no es

llegeix de la primera pàgina a l'última, i això fa necessari un nombre suficient d'ajudes per a la navegació interna: a la *Gcc*, tant el sumari que trobem al començament de cada capítol —que baixa fins a quatre nivells de concreció i que permet fer-se ràpidament una idea de l'estructura dels continguts de cadascun—, com els índexs bibliogràfic, de conceptes i de paraules que hi ha al final de l'obra, afegits a les remissions internes ja esmentades, fan realment fàcil la recerca de la informació, fins al punt que sovint la simple consulta de l'índex ja forma part de la informació gramatical que ofereix l'obra. En posarem un exemple com molts altres: l'índex de paraules té entrades com ara «*mentir* no accepta la duplicació pronominal del complement indirecte S[intaxi] 21.5.2a»; doncs bé, aquesta mena de detalls ajuden els lectors d'una manera extraordinària, perquè aquesta informació és molt més útil que una simple entrada que inclogués el mot *mentir* i un número de paràgraf, que no ens diria res de la mena d'informació que podem esperar trobar sobre aquest verb.

Posats a assenyalar detalls que demostrin clarament que aquesta obra ha estat concebuda perquè resulti útil al lector, podem fixar-nos que les notes són a peu de pàgina i que no cal anar-les a buscar al final del capítol; que pràcticament no hi ha cap noció gramatical, més enllà de les més bàsiques, que es doni per sabuda; que la bibliografia utilitzada per l'autor apareix just al final del capítol, perquè la consulta pugui ser immediata; o l'impagable detall que representa el simple fet d'aprofitar la contracoberta de cada volum per reproduir-hi el títol dels capítols que inclou, de manera que molt sovint no cal ni obrir el llibre per saber si la informació que es busca és en aquest o en aquell altre volum.

Els exemples mereixen un comentari a part: tot i que afortunadament cada vegada és més habitual que sigui així en els treballs de recerca lingüística en català, val la pena fer notar que aquí són molt rics i diversos, i ben sovint no creats *ad hoc* pels autors, sinó extrets d'obres estilísticament molt diferents i de vegades

actualíssimes (n'hi ha d'extrets de novel·les publicades l'any 2001!).

Entrant ja en el contingut de la *Gcc*, els capítols segueixen un ordre lògic que fa evident que l'obra s'ha concebut amb una perspectiva global que contribueix a fer-ne un tot coherent i sòlid. Abans d'encarar el primer dels tres grans blocs en què es divideix, la gramàtica presenta un capítol inicial amb una panoràmica general sobre la llengua catalana que agrairan especialment els lectors no catalans d'aquesta obra, probablement força nombrosos i massa sovint desatesos: en general, qualsevol persona interessada en la lingüística romànica hi trobarà elements d'interès i material de base per a possibles anàlisis comparatives.

Fonètica i fonologia

Dels capítols de la primera part de la *Gcc*, dedicats a la fonètica i fonologia, en volem destacar, des d'un punt de vista pràctic, la comoditat que representa veure recollida en una sola obra molta informació sobre particularitats fonètiques de diverses variants dialectals que fins avui calia anar espigolant de monografies especialitzades; tot i que en el pròleg s'adverteix explícitament que no sempre s'ha pogut arribar a un alt nivell d'exhaustivitat, la realitat és que la majoria dels usuaris de la gramàtica, llevat que hagin fet de la variació fonètica dialectal la seva especialitat, hi trobaran la informació que necessitin.

També es pot destacar que en els fenòmens fonètics difícils de sistematitzar, en què cal acabar recorrent a llistes d'exemples, l'exhaustivitat és igualment molt notable, i supera de bon tros les obres de consulta anteriors. En pot ser un bon exemple la llarga llista de mots que presenten vocals àtones que no es redueixen (en paraules com *classe*, *base*, *judo*, etc.) que recull el capítol 2 d'aquest bloc, o l'estudi de les excepcions al fenomen d'elisió de *r* a final de mot (especialment dubtosa en casos com *popular*, *superior*, etc.) que trobem en el capítol 7. Sempre que es pot, s'insinuen regularitats o les justificacions més plausibles dels fenòmens

i, quan és el cas, es reconeix la incapacitat de sistematització completa. Sens dubte, la *Gcc* amplia notablement les llistes de casos exemplificats, però en algun dels capítols d'aquesta part potser es troba a faltar alguna referència més a les propostes per a un estàndard oral de l'IEC (en la qual, com és ben sabut, molts aspectes quedaven només apuntats o resolts amb formulacions molt generals que sovint deixaven dubtes en els professionals).

Morfologia

En els primers capítols del bloc de morfologia és potser on es troben més referències a la normativa dins de l'exposició. I en algun cas, com en els capítols dedicats als paradigmes flectius o el dedicat a la composició, aquestes referències seran molt agraiades pels professionals. Val a dir que les vies d'anàlisi que s'apliquen en aquests capítols del bloc de morfologia fan enyorar que a la bibliografia lingüística recent sobre el català no s'hagi tractat l'ortografia amb plantejaments similars: una revisió objectiva i raonada d'aspectes com ara l'accentuació gràfica (diacrítics, dièresis...) i l'apostrofació, seria una novetat que podria contribuir a desfer alguns mites.

L'últim capítol del bloc, dedicat a la cliticització, estableix un pont perfecte amb els aspectes sintàctics que ocuparan els altres dos volums de la *Gcc*. En destacarem l'exhaustiu tractament de la forma del datiu plural (*elzi*) i l'apartat dedicat a l'ordre entre els pronoms febles (10.3.4), en què es recullen detalladament les anàlisis més precises que s'han fet sobre aquests aspectes, amb l'afegit important de valorar no sols les solucions pròpies del dialecte central, sinó les de tot el domini lingüístic.

Sintaxi

La *Gcc* dedica dos dels tres volums de què consta a la sintaxi. Aquesta aparent desproporció és fàcilment interpretable com un intent de compensar la poca atenció que ha atorgat la tradició a aquesta

part de la gramàtica. Però, a més, aquests dos volums són plens de semàntica i de pragmàtica, és a dir, de referències al significat i als factors contextuals a l'hora d'explicar els fenòmens sintàctics, de manera que, en realitat, es compensen més desproporcions de les que potser es pretenia en un principi.

Joan-Rafael Ramos, en la introducció a l'apartat que dedica als verbs *ser*, *estar* i *haver-hi*, dins el capítol 14 («El SV II: La predicació no verbal obligatòria»), que delimita també amb precisió els conceptes d'atribut i complement predicatiu), ens proporciona una formulació clara de l'objectiu que presideix, al nostre entendre, el conjunt d'estudis sintàctics de la *Gcc*: recollir els usos més generals i consensuats, i també els usos dialectals divergents i les tendències i vacil·lacions actuals. Aquest mateix apartat, síntesi dels estudis més aprofundits que l'autor ha dedicat a aquesta qüestió, és un bon exemple d'èxit en la consecució de l'objectiu perseguit: de la lectura atenta d'aquestes pàgines n'obtenim una caracterització precisa de les distincions semàntiques que hi ha implicades en la distinció entre aquests tres verbs, i també els principals usos que trobem en la llengua col·loquial i estàndard actual de les diferents varietats geogràfiques, cosa que ha de permetre als professionals, i de retruc també als usuaris, trepitjar més fort en un terreny en què, com el text mateix ens mostra, la interferència, la inseguretat i les ultracorreccions han estat la tendència dominant en els darrers anys.

Els capítols s'interrelacionen contínuament, de manera que es posa de manifest l'estreta connexió que hi ha entre uns fenòmens sintàctics i uns altres. Aquesta característica es fa evident d'una manera particular en relació amb els primers capítols de la part dedicada a la sintaxi (cap. 1-4), que estableixen un marc conceptual que es va reprenent en els capítols següents, on anem trobant referències a conceptes com ara l'oració, l'el·lipsi, les diferents funcions sintàctiques, la modalitat, la distinció dixi-anàfora i l'articulació tema-remà (o rema-tema, com prefereix Enric Vallduví al

cap. 4), entre moltes altres. El resultat és un grau de cohesió i coherència interna no pas total però sí remarcable, tenint en compte la quantitat de temes tractats i, sobretot, d'autors implicats.

Vist que és impossible ressenyar aquí el conjunt d'aportacions a l'estudi de la sintaxi catalana que es fa en aquesta obra, destaquem-ne alguns aspectes en què la contribució a la fixació d'un estàndard pot ser més evident. Ja hem comentat el cas dels verbs *ser*, *estar* i *haver-hi*; doncs bé, un altre cas en què molt probablement la influència de l'obra des de la perspectiva de la llengua estàndard i de la normativa serà important és el de la distribució de les preposicions *per* i *per a* en la llengua escrita formal: més enllà de l'exposició dels criteris aplicats per les dues normes vigents actualment (la normativa «clàssica», de Pompeu Fabra, i la norma Coromines-Solà), el valencià Pelegrí Sancho (cap. 11) constata les dificultats que comporta aplicar la primera, no tan sols entre els usuaris de la llengua en general, sinó també entre els professionals, cosa que, juntament amb algunes de les observacions complementàries del capítol 27 (dedicat a les construccions causals i les finals), hauria de tenir alguna incidència en la futura —i esperem que pròxima— revisió normativa d'aquest punt de la sintaxi.

Ja hem dit més amunt que en el tractament d'alguns temes la *Gcc* és una novetat pràcticament absoluta en la tradició gramatical catalana. N'és un altre exemple l'apartat dedicat a les interjeccions: l'estudi de M. Josep Cuenca parteix de les causes que expliquen el poc tractament que han rebut fins ara a les gramàtiques, les caracteritza i en fa una classificació per tipus i per funcions comunicatives. El capítol, per tant, ja té un interès indiscutible des del punt de vista descriptiu, però tampoc és menyspreable la utilitat que pot tenir per a l'edició de textos de registres expressius, com ara la ficció en general, i l'adreçada al públic infantil en particular.

Podríem parlar de molts altres aspectes en què aquesta tercera part de la *Gcc* «farà forat», i con-

videm els lectors de LLENGUA I ÚS a endinsar-s'hi i comprovar-ho amb uns quants exemples més:

- relació entre «pesantor» estructural i ordre dels complements verbals (cap. 4)
- condicions de la pronominalització (cap. 6)
- distribució de les preposicions *a* i *en* (cap. 11)
- concordança d'*haver-hi* (que apareix en diversos capítols)
- usos de l'infinitiu directiu (en una agenda, «*trucar* al lampista») (cap. 20)
- duplicació pronominal a les oracions de relatiu (cap. 21)
- construccions condicionals no introduïdes per *si* ni per cap partícula similar: «carrer banyat, calaix eixut», «vinguis o no vinguis, pensem gaudir de l'excursió»... (cap. 28)
- usos controvertits del gerundi: posterioritat vs. quasiposterioritat, gal·licisme vs. ús normal quan forma part d'un sintagma nominal (cap. 29)

Conclusió

En definitiva, la *Gcc* té algunes de les virtuts que més s'agraeixen en una obra «enciclopèdica» com aquesta: molt sovint, no deixa que el lector sigui amo de la seva pròpia lectura, sinó que se l'endú d'un apartat a un altre, i fins i tot d'un capítol a un altre, i s'ha de fer un autèntic esforç de voluntat per aturar la consulta; però a més, deixa en el lector —o almenys, en el lector curiós— un desig irresistible de saber-ne més, de continuar pensant en el que ha llegit, d'agrair als autors la seva aportació al coneixement de la llengua, de tenir-los al davant per discutir-hi aquest o aquell detall, de preguntar-los el perquè del que diuen i del que no diuen. Per aquesta raó, estem convençuts, com també manifesten els directors al pròleg, que, més enllà de l'aportació immediata que representa el seu contingut, un altre dels efectes de la *Gcc* serà que haurà estat un trampolí immillorable per anar més enllà, per estimular a continuar investigant en tots els aspectes que tracta, que no són pocs.